

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

7. De varijs Exordium generibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

Quid igitur? Omnia (inquit) exordia sunt amputanda. Minime illud quidem, sed prudenter moderanda: eos tantum agito, qui in praeludijs, & prolegomenis amant tempus, & aures frustra consumere.

Aristot. Ethic. l. 3. c. 14.

Exordij prolium inuilibus nuntiantes quales sint π. π. α. χ. ο. ν. γ. ρ. α. τ. ο. υ. ε. ι. ο. τ. ρ. ο. υ. ε. ι. ν. τ. ο. υ. η. γ. α. γ. μ. α. τ. ι.

Gorgia Leonini exordium concisum.

Item Gregorij Nazianzi.

quidem in re polito dixit Aristoteles. Idcirco ut tibicines, quos nusquam peius esse aiunt quam domi; amant extra rem, & foris canere: vel etiam ut ferui, & pueri mendaces ad interrogata directe non respondent, sed circuitus orationis quaerunt, suae sibi improbitatis conscij. Ita illi videntur & quiete caussa, ac bonitate destitui, qui sine ulla necessitate, inanes ambitus expoliunt.

Res vna exordij est maxime necessaria indicare finem, cuius gratia sit oratio, cetera plus habere videntur pompae, quam necessitatis.

Quamobrem, non mihi reprehensione dignus videtur Gorgias Leoninus, qui de Eleorum laude dicturus ita exorsus est: Ηλις πόλις ευδοκίμων, Ελις βενατα ciuitas.

Circuitum maluisset Aristoteles, ut si quis dicat honore efficiendos bonos, & idcirco a se Aristidem laudari: Commendandas illustres ciuitates, & hanc ob rem Elidem commendari.

Num hoc tandem rotundius apud eruditas praesertim aures: Ηλις πόλις ευδοκίμων, Ελις βενατα ciuitas. Explet enim exordij necessitatem, quam praescribit Aristot. & indicat vno verbo quid velit, & quorsam suscepta sit oratio. Non dissimile videtur exordium D. Greg. Nazianzani in laudem Athanasij:

Αθανάσιον έχοντων άρεων ενταύτησω, Αθανάσιον λαδαν, virtutem laudabo.

Num hoc tandem compositius, quam si dixisset, virtutem laudare oportet, ideo Αθανάσιον λαδο: aut quid simile.

De varijs exordiorum generibus.

CAPVT VII.

PRimum illud statuendum est, duo esse exordiorum genera. Vnum necessitatis, alterum ornatus, atque pompae. Quod necessitatis est, ut ait Aristoteles, indicat finem cuius gratia sit oratio. Et quidem est sine furo, & circuituione verborum, grauibus, & negotiosis orationibus familiare. Tale est illud Euryptolemi apud Xenophontem τὰ μὲν κατηγορησας άτιβην οσδάδε, τὰ δ' ύπαγαπολογησά-

Ex oratione necessitatis Gregorij.

Partim accusaturus huc ascendi, partim etiam defensurus. Quod est ornatus, & expositio inuentione, & expositioe ingeniorum esse solet, conuenitque orationibus in quibus, & eruditio expectatur, & delectatio.

Vlpianus in Olympico.

Secunda diuisio est Vlpiani in 1. Olympica, qui exordia diuidit in ea, quae initio orationis sicut ad viam praemunendam, & in ea quae in media plerumque concione solent inferri, ad renouandam attentionem, aut docilitatem.

Tertia est Licymnij Rhetoris, qui exordiorum in genere tres formas constituit, Eperisin, Apoplanesin, & Ramos.

Licymniae in arte. Exordij diuisio secundum Licymnium.

Quid Eperosis seu impressio in exordij.

PRima est impressio cuius verbi ambigua est significatio. Nam ἐπιπλῆτρία significat, ut notat magnum Etymologicum, cessationem a bello, ut in illo Homeri: πολέμῳ δὲ οὐ γίναται ἔργον, Secundo impressum, ut ὄρρα δ' τοδὲμ δης μὲ δόρατ' ὄρατ' ἔργον per δόρατες ἔργον intelligit imperum hastae. Tertiò ἐρεῖν est recedere, ut ἐπαράσαν δ' οὐ ἴπποι, idem interpretatur ὑπαχάρισαν recessurum. Planius tamen hic intelligendum videtur de impetu: ne si recessum, aut deflexionem accipias, confundatur cum ἀποπλανήσει. Est igitur ἐρεῖν exordium ex abrupto: quod videtur violenter impetere, quasi prima impressio exercitus. Tale est illud decantatum Ciceronis: Quousque tandem abutere Catilina patientia nostra?

Quid ἀποπλανήσε.

SECunda ἀποπλανήσε seu aberratio. Apud Iulium Rufinianum figura est, cum index a re contraria nobis aueritur. Hinc exordio nomen, quod errare, & exspariari videtur a proposito.

Est quidem illud insinuationi perquam simile, & nomine tenus tantum differre videtur. Nam per cuniculos subit animos auditorum, ut fieri solet in re parum honesta, & aneipiti, flexus, ac triandros innectit, mox praeparatis animis, praemunitis ut cogitationibus rem aperto Marte gerit. Exemplum habes inferius in Dione Prusaeo orator. ubi cum ostenturus esset Troiam non fuisse a Graecis euerfam, contra omnium saeculorum, & gentium corroboratam opinionem, orationis initio aliud profus aperere vide-

videretur, cum dicit, homines egregè discere, & à doctis facillè in errorem induci, &c.

Quid Rami, siue Ramosum.

Tertia appellatur *Ὀψή*, Rami. Quid sint verò, nullus, quem sciam Rhetorū meminit. Ego si liceat conijcere, existimari *Ramos* appellari exordium, quod in varia subinde exordia, quasi in ramos funditur. Nam Vlpianus in orationibus Demosthenis, ad tria, aut quatuor plerumque notat exordia, quem numerum (inquit) non solent excedere oratores, nisi valde insaniant. Tale videretur exordium Ciceronis in oratione pro Muræna, in qua, ut causa erat grauissima, & varia ab aduersarijs conflata erant impedimenta, necesse fuit omnia amplo illo, & veluti ramofo exordio amoliri.

Quid ἐνδοσίμων.

Alia præterea exordiorum nomina citantur a Rhetoribus. *ἑνδοσίμων* meminit Aristoteles l. 3. c. 14. Quod specialius cadere videtur in demonstratiuum genus, ut sit proœmium exornatiuum, ducta metaphora à Citharœdis. Nam auspiciatus Rhythmi, vel melodix, & præscriptum, quod datur ab ipso chorodidascalo, cui accinere chorum oportebat, nominatur *ἐνδοσίμων*, ἀπὸ τῆς ἐνδοσίμου, quod gratuitò concederetur.

Quid carceres.

Affertur & *βαλῆς*, id est, carceres, pro prima parte exordij: sed hoc metaphoricum nomen est, omnibus initijs commune. Et Antiphon in oratione *περὶ ὁμονοίαι*, *βαλῆδα τὴν ἀχὴν* dixit. Quid sit proprie, explicat Harpocration in voce *βαλῆς* ἢ γὰρ ὕπο τὴν ὁμοπληγῆ γινομένην, γραμμὴν, διὰ τὸ ἐπὶ ταύτης βεβηκέναι τοὺς δρομέας, βαλῆς καλεῖται. Linea ad carceres, in qua consistebant cursores. Transiit Lycophron ad exordia orationis per allegoriam.

Antiph. in orat. de concordia. Harpocr. in lexico 10. Rhet.

Lycobh. in Cassand.

Εγὼ δ' ἀκρὰν βαλῆδα κερὶνθ' ὀχάσας,
Ἀνεμι λοζῶν εἰς διέσδοξ' ἑταῶν,
Πρωτὴν ἀράζας νόσαν ὡς πῆλως δρομῆς.
Ego verò lineam extremam soluens à funiculo,
Aggrediar obliquorum cursu verborum,

Prima pulsauit repagula, ut alatur cursor.

Alia diuisio exordiorum.

Hermogenes lib. 1. de inuentionibus variorum proœmiorum meminit, quorum vñ dicitur *ἔξ ὑπολήψεως* ex opinione. Alterum *ἀπὸ χρόνου*, ex tempore. Tertium *ἐκ περιστάσεως* ex abundantia. Quartum *ἔξ ὑποδιαίρεσεως* ex subdiuisione.

Quid exordium ex opinione.

Proœmium ex opinione, sit cum pro statu rerum, & opinione hominum, exordimur. Ut si negotium lætum, & hilares habeamus auditores, ita incipiamus dicere: *Ὀρῶν ἢ ὑμῶς, ὡς ἀνδρες δικασαί, χαίροντας ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις, & χάριν γενώσκοντες τῶν δεινῶν*. Video equidem vos (iudices) prospero rerum successu letari, Deoque gratias agere, atque habere immortales.

Si contra res tristis, & funesta, deiectos, atque dolore percussos ostendat auditores, sic (inquit) exordire. *Ἐπειδὴ καὶ ὑμῶς ὡς ἀνδρες δικασαί, τὸ τετολμημένον ἐνεκιν ὄρω καὶ ἀχθομένους, καὶ ληλωτημένους*. Quando vos video Iudices, ob ea, qua nuper patrata sunt, in magno dolore, iustitiaque versari, &c.

Tale illud est Ciceronis in quarta Catilinaria. Video P. C. in me omnium vestrum ora, atque oculos esse conuersos. Video, vos, non solum de vestro, ac reip. verum etiam, si id depulsum sit, de meo periculo esse sollicitos, &c. cat.

Ad hoc genus pertinent purgationes suspitionum, & præiudiciorum, à quibus sæpissimè exordia ducuntur: cum industrij sit Oratoris, antequam ad causam accedat, impedimenta omnia disturbare, & sinistram opinionum fibras, si que sunt, euellere, ut, tacta est de cælo Periclis statua. Hanc ob rem decernit quispiam, nomen illi Olympij, siue Cœlestis, quo antea appellabatur, detrahendum. Sic (inquit) exorditur ad eleuandam suspitionem, qua ex æmulatione, & inuidia in Periclem le qui videretur. *Ὅσα ἐχθρας ἐνεχε ὡς ἀνδρες ἀβλυαῖοι, τὸ πρὸς συσπίσιον περιπέλα τὴν συμβεβηκὴν ταύτῃ ἐπιστά- ἐκτεμπνῶμεν, ἀλλ' εὐνοίας πλέον, δεδοικώς μὴ τι παρὰ τὸ δεινὸν ἀνθρακῶν ὦν πάθη*. Non equidem ini-

Exordium ab opinione.

Pulmen iustitiam.

Olympij nomen Periclis.

Exordia purgationis.

Antea quidem (viri Athenienses) & propter vitæ flagitia, & ob crimen prodicionis, haud mediocri supplicio dignus erat hic Demades, nunc autem vel maxime, postquam recenti facinore damnum huic ciuitati, & dedecus sempiternum inuulsit.

Hoc rursus exordium in tres formas diuidit Hermogenes, sed leui fundamento.

Sex exordiorum fontes.

Itaq; omnis tot Rhetorum commentis, & nominibus, puto exordia rectè ad sex capita posse reduci.

Exordium ab adiumentis.

Primum locum obtinent ea, quæ sumuntur ab adiumentis, quorum seges vberissima est, & multiplex, quot genera personarum, conditionum, locorum, temporum, causarum, modorum, in quibus infinita est varietas, tot nascuntur exordia.

Exordium ab expositione finis.

Secundum ea, quæ sunt à simplici, & rotunda expositione rei, seu consilij, quod suscipit orator, idque sine fuce, & calamistris. Vt causa, hæc agitur contra sacrilegum, &c. Elis beata ciuitas à me commendatur.

Exordium ex visceribus rei quid.

Tertium ea, quæ à visceribus rei, hoc est, internis principijs sumuntur, vt cum, quis vituperandum Philippum sibi proponens, orditur ab hoc communi theoremate. Necessariam esse virtutis laudem, & vitij vituperium, quod ex vitroque ciuitati non mediocris creetur utilitas.

Tale exordium Aphtonij Sophistæ.

Ὅτι τὴν ἀρετὴν ἰπαιῶν χάρις, οὐτὶ τὴν κακίαν ἴψα φόβος προσέκειν καταμύλων, ὅτι ἡ δὴ ἀμφοτέρων ἰκατάλιπται κίρσις. ἰπαικμίνων μὲν ἀγαθῶν καὶ σομίων δὲ παντῶν.

Exordia ab exemplis.

Quartum, quæ sumuntur ab exemplis, parabolis, iconibus, fabulis, procerbijs, apophtegmatibus, &c. quæ plus habent pompe, & circutionis: nos inferius exempla asseremus.

Exordium ab inuocatione.

Quintum, quæ ab inuocatione; quale est exordium orationis de corona apud Demosthenem, & Ciceronis, pro Mutæna.

Exordium ex abrupto.

Sextum denique, quæ ducuntur ex abrupto; quæ vt magis calida sunt & incensa, peculiarem merentur locum. Ad hæc capita omnia, vel saltem præcipua, reduci posse existimo. Sed de istis posthac fusius in exemplis.

De modo exordij.

An debeat esse argumentosum, & floridum.

C A P V T VIII.

Omne ab exordio probationem remoueri nonnulli Rhetores volunt. Alioqui quomodo (inquiunt) à confirmatione discernetur exordium, si præter rationem suam argumentari, & probare nitatur. Deinde cum ad probationem mentes auditorum comparate debeat, ipsum omni argumentatione carere oportet. Sed tamen constat multa, eaq; industriorum oratorum exordia, iacta quædam habere probationum fundamenta, & sparsa veluti rationum vestigia, quæ deinceps similitudine manant incrementis. Quamobrem in hac questione, & exordia, & argumentationis, vt petimagna sunt, atque illustri varietate, longè distinguenda esse videntur. Si exordia sunt ducta à circumstantijs rerum, iisque ad causam non adeo pertinentibus, sed tantum ornatus, & excursionis gratia, ea aut plurimum proemia nihil continent argumentosum. Si vero testij generis sint exordia, quæ à rerum visceribus, & internis veluti principijs ducuntur, recipiunt argumenta non quidem omnia, sed ea maxime, quæ sunt à genere, ita enim grauius, & liquidius influunt. Sic dicturus contra adulteram exorditur à feditate adulterij, & laude castitatis, quo fit vt simul præparet animos, simul etiam causam fulciat, & ad orationem commodius delabatur. Hoc opinor voluit Quintilianus cum præcepit, ne exordium sit argumentosum nimis, vt confirmatio. Nec prorsus sine argumentationibus vt est narratio.

Quo charactere attinet, simplici cultu exordia esse debere contendunt: & id quidem rectè, si præsertim generis iudicialis, aut scribenda etiam deliberatiui ratio habeatur, in quibus nimis compta, pro suspectis solent esse exordia. Quis enim ineptum non putet, si cum totum orationis genus sobrium, & graue esse debeat, initium fuce, & pigmentis sit delibatum. Neq; tamen esse oportet nimis grandis, & auste.